

Kapušíanske Kláčany

Gabčíkovo

Čalovec

Jazernica

Hodruša - Hámre

Hiadľ

Symboly lúk a pasienkov v erboch miest a obcí Slovenska

Trvalé trávne porasty predstavujú súčasť kultúrnej krajiny. Na Slovensku rozloha lúk a pasienkov dosahuje viac než 835 000 hektárov, čo predstavuje približne 34 % poľnohospodárskej pôdy. Žiaľ, ich produkčný, ale aj mimoprodukčný potenciál sa v súčasnom období využíva veľmi málo. Výskyt určitých motívov v erboch našich obcí spätých s ich floristickým zložením, používanými nástrojmi na ošetrovanie lúk, pasiením zvierat na pasienkoch, či výskytom divých zvierat svedčí o tom, že naši predkovia si túto poľnohospodársku kultúru veľmi vážili.

Úvodom treba uviesť, že na Slovensku sú obce nesúce názvy späté s problematikou lúk a pasienkov, avšak v ich erboch nenájdeme symboly spojené so štruktúrou trávnych porastov, alebo spôsobmi ich využívania (Senné (okr. Michalovce), Senohrad, Veľká Lúka, Ostrá Lúka, Bodzianske Lúky, Lúčka, Lúčky alebo Lučina). Taktiež v tomto príspevku nie sú uvedené erby, ktorých časť je pokrytá zelenou farbou reprezentujúcou tzv. pažíť. V erboch sa často vyskytujú aj zobrazenia voľne žijúcich alebo hospodárskych zvierat, vrátane oviec (okrem erbov, v ktorých je tento druh zvierat prezentovaný ako náboženský symbol, tzv. Baránok boží).

Základom trvalých trávnych porastov sú trávy (Poaceae, Gramineae), a tak je pochopiteľné, že symbol týchto rastlín sa vyskytuje aj v erboch, či už ako samostatná rastlina (Trávnica, Výrava, Trstenné), alebo vo forme tzv. zelenej pažíte. V niektorých prípadoch nájdeme trávu aj vo forme tzv. trávnej cesty (Vikartovce). V erbe obce Nižná Sitnica nachádzame motív trávam podobným rastlinám – škripinám (*Scirpus*), patriacich do čeľade sitinovitých (Juncaceae). Miestny názov šitník, korešponduje s názvom obce a naznačuje vlhšie pôdne pomery danej lokality. Hoci naši predkovia nepoznali ešte pojem *biodiverzity*, ich pozornosti neušla pestrosť rastlinných druhov lúk a pasienkov. Preto v niektorých erboch nachádzame aj iné rastlinné druhy než trávy. Príkladom môže byť napr. margarétka – králik biely (*Chrysanthemum leucanthemum* L., Lučatin), podľa ktorého sa niekedy určoval čas kosenia lúk. V iných erboch (napr. Kráľova Lehota, Dolné Lovčice) nachádzame motív ďateliny (*Trifolium* sp.), ktorá reprezentuje dôležitú čeľaď rastlín bôbovitých (Fabaceae), schopných fixovať vzdušný dusík, a tak obohacovať trávny ekosystém o tento dôležitý prvok. Súčasťou trávnych porastov sú aj kry a stromy a tento fakt sa odrazil v erbe Petržalky.

V podmienkach Slovenska sa trávne ekosystémy vyskytujú od relatívne najsuchších a najteplejších južných oblastí až po podhorské a horské oblasti. Spoločný výskyt symbolu hrozna (*Vitis vinifera* L.) a trávy (Horné Turovce, Nemčice) svedčí o spoločnej existencii týchto dvoch kultúr na južnom Slovensku. Uvedené erby nepriamo naznačujú, že vinice sa zrejme zatrávňovali aj v minulosti. O tom nás môže presvedčiť spomienka nášho špičkového enológa

profesora F. Malíka, ktorý si spomína na svojho otca. Ten sa v oblasti Modry poctivo staral, aby rúna bola vždy dobre vykosená a pritom si húdol: „Keď som rúnu kosil, útlý kvet sa vzpínal, ako by ma prosil bych ho nezotínal!“

Veľopolie

Biologický základ tráv im umožňuje rásť v rôznych pôdno-ekologických podmienkach, a tak trávy, resp. trávne porasty nachádzame v širokom diapazóne vlhkostných, teplotných, ale aj výživových podmienok. Platí to aj pre územie Slovenska, ktoré napriek nevelkej rozlohe je z tohto hľadiska veľmi variabilné, čomu odpovedá aj výskyt rôznych typov trávnych spoločenstiev. Táto skutočnosť sa odrazila aj pri tvorbe erbov jednotlivých obcí.

Na mokradné spoločenstvá poukazujú erby obcí Gabčíkovo, Jazernica a Čalovec. Hoci názov obce Senné (okr. Michalovce) evokuje myšlienky na výrobu sena,

odpovedajúci symbol v erbe obce nenájdeme. V danej oblasti (Senianska depresia) sa však nachádzajú mokrade zaradené do Ramsarskej lokality s výskytom vzácnych druhov rastlín a živočíchov.

Podstatná časť trávneho ekosystému Slovenska sa však nachádza v podhorských a horských oblastiach, čo sa odrazilo aj pri tvorbe erbov niektorých obcí. Príkladom je erb Hiadľ, ktorý poukazuje na bohatý výskyt trávnych, ale aj lesných porastov v danej lokalite. Na tento fakt nepriamo poukazuje aj erb Detvy. Erb spojených obcí Hodruša - Hámre potvrdzuje výskyt lúčnych ekosystémov v horskej oblasti Slovenska. Erb Sedmerovca symbolizuje výskyt trávnych porastov v danej oblasti a spolu s dreveným pluhom priam nabáda zaspomínať si na časy, kedy sa časť našich úrodných lúk rozorala a premenila na ornú pôdu.

Trebostovo

Ošetrovanie lúk (pratotechnika) sa neobišlo bez použitia takých nástrojov akými sú kosa, hrable či vidly. Aj ony našli svoje miesto v erboch miest a obcí, ktorých život bol spätý s trávny porastom. Symbol kosy má v erbe viacero obcí (Lučatin, Rakovec nad Ondavou, Zbudza, Hodruša - Hámre, Štiavnička), hrable nájdeme v erbe Hiadľ, Zbudze, Hodruša - Hámre. Hrable a kosu má v svojom erbe aj obec Králiky. Kosca majú vo svojich erboch viaceré obce (napr. Lúky, Sačurov, Nižný Kručov). Pri pohľade na erb Brusna našej pozornosti zaiste neujde, že sa v ňom nachádzajú pomôcky potrebné k vlastnému koseniu (oslička, babka, oselník). Horné Plachtince si do svojho erbu dali trávnu plachtu, používanú na ručný „zvoz“ pokosenej trávy. Keď hovoríme o kose, kosení a koscoch nedajú sa obísť niektoré aktuálne momenty tejto problematiky. Nie návratom do minulosti, ale snahou o zachovanie tejto ľudskej činnosti ako súčasti kultúrneho dedičstva našich predkov patria Majstrovstvá Slovenska v kosení. Sú zároveň akýmsi zdvihnutým prstom poukazujúcim na klesajúci záujem farmárov o využívanie rozsiahlych plôch lúk aj pasienkov na Slovensku. Pri problematike kosenia lúk sa žiada uviesť, že o vlastnej kose bolo vydané už druhé vydanie monografie manuálu o kosení ručnou kosou (*The Scythe Book*).

Sedmerovec

Senné

Stebník

Trávnica

Horné Turovce

Hrabovec n. L.

Jalšovik

Dubové

Králiky

Symbol kosa má v erbe aj obec Lučatin. Okrem nej sú tam aj margarétky, ktoré poukazujú jednak na biodiverzitu lúčneho porastu, ale môžu nepriamo naznačovať, že šlo práve o obdobie začatia kosieb lúk v okolí obce. V minulosti, a najmä v horských oblastiach, sa začínalo kosiť buď na sv. Jána alebo Petra a Pavla. Našťastie, že na Slovensku sú ešte ľudia, ktorí poznajú starý spôsob kosenia a z času na čas oboznáma čitateľov *Enviro*magazínu s touto ťažkou, ale zároveň romantickou činnosťou (V. Majling, L. Janoška).

Vlastným kosením sa však práce na lúčkach nekončili. Zelenú hmotu bolo treba usušiť a postupne vyrobiť seno a následne ho uskladniť pre zimné krmenie zvierat. Aj táto činnosť je zachytená v niektorých slovenských erboch. Spôsob sušenia, resp. uskladnenia sena znázorňuje erb obce Hrabovec nad Laborcom, senník nájdeme v erbe Senného (V. Krtíš) a jeho dopravu vozom zase má v erbe obec Mokrance.

Okrem značnej biodiverzity rastlinných druhov je pre lúčne a pasienkové porasty typická aj druhová rozmanitosť fauny. Jednak tých živočíchov, ktoré sa v danom trávnom poraste vyskytujú prirodzene, ale aj – hoci už v menšej miere – hospodárskych zvierat. Tu je druhová pestrosť pasúcich sa zvierat na pasienku podstatne nižšia, na druhej strane je dopad spásania trávnej hmoty na ekosystém razantnejší. V erboch obcí je možné nájsť jednak menšie druhy voľne žijúcich zvierat ako napr. zajac (Štiavnička), líška (Borský Mikuláš), ale aj väčších, akým je trebárs jeleň (Udavské, Dubové, Mudrovec). Na výskyt hygrofytných spoločenstiev poukazuje symbol žaby v erbe obce Vrakúň. Veľmi atraktívny erb má obec Lúčky, v ktorom je zachytený motív lúčneho koníka. Je súčasťou trávneho ekosystému, konzumentom trávnej fytozomasy a zároveň článkom potravného reťazca. V kontexte s trávny porastom majú niektoré obce vo svojich erboch aj motív vtákov (Olešná, Zborov nad Bystricou a Štiavnička). Na zriedkavý výskyt gulipána na Slovensku upozorňuje erb obce Dolný Bar. Zaujímavý erb má obec Veľká Lúka, v ktorom trávny porast predstavuje iba tzv. zelená pažiť, a vták sediaci na strome je symbolom biblického príbehu o potope sveta, resp. o jej ukončení.

Menej dostupné plochy trávnych porastov sa už v minulosti využívali ako pasienky. Slúžili na priamu konzumáciu trávnej hmoty pre rôzne kategórie hospodárskych zvierat. Bol to najlacnejší spôsob využívania porastov s minimálnymi energetickými nákladmi. Žiaľ, v súčasnom období poklesu stavov hospodárskych zvierat sme svedkami postupnej degenerácie či zhoršovania sa stavu plôch pasienkov.

Výskyt hospodárskych zvierat v spojení s pasienkami v erboch slovenských obcí svedčí o tom, že naši predkovia skutočne vedeli ohodnotiť cenu dobrého pasienka. Erby obcí Žitná - Radiša a Leštany obsahujú motív hovädzieho dobytku a v erbe obce Nacina Ves nájdeme symbol koňa. Práve táto kategória hospodárskych zvierat prežíva na Slovensku svoju renesanciu. Stúpa záujem ľudí jednak o športové jazdenie, ale rozširuje sa aj hipoterapia. To všetko si však vyžaduje, okrem iného, aj dostatok kvalitného lúčneho sena.

V erboch obcí nachádzame aj motívy menších hospodárskych zvierat. Napríklad erb obce Veľopolie má symbol kozy (často označovanej ako „biologická“ kosa), ako sa „popása“ na strome rastúcom na lúke. V realite sa často využíva schopnosť kôz konzumovať aj tie druhy, ktoré nie sú „atraktívne“ pre iné kategórie zvierat a často predstavujú burinné druhy. Tie vyvolávajú problémy pri spásaní a ošetrovaní plôch trávnych porastov.

V podstate od čias valašskej kolonizácie začali obraz slovenskej krajiny dopĺňať ovce. Postupne sa stali jej neoddeliteľnou súčasťou, čo dnes už, žiaľ, neplatí. Preto je pochopiteľné, že symbol ovce (alebo barančeka) sa nachádza v erboch viacerých obcí, v ktorých bolo ovčiarstvo tradičnou formou hospodárenia na pasienkových porastoch. Symbol tohto zvierat sa v erboch vyskytuje buď sólovo (Gánovce, Veľký Lipník, Lúčky - okr. Ružomberok, Bodorová, Omšenie, Dlížin) alebo spolu so symbolom pastiera. Je tomu tak napríklad v prípade erbu obce Nevidzany, Nižný Lánec, Slavkovce a Trenčianska Teplá. Práve tieto plaché zvieratá sa stávajú obeť divých zvierat, pričom ich najčastejšie napáda vlk a medveď. Aj tento fakt sa dostal do niektorých erbov (Trebostovo, Svrstice), pričom v jednom z nich môžeme nájsť scénu, ako sa človek snaží bojovať proti vlkovi unášajúcemu ovcu.

V niektorých oblastiach Slovenska sa v minulosti využívalo aj pasenie hospodárskych zvierat v lesoch (silvo-pastorálny systém), hoci lesníci tým neboli zvyčajne nadšení. Nasvedčujú tomu erby obcí Staré a Gánovce. Uvedený spôsob pasenia sa stáva čoraz aktuálnejším v krajinách s prebytkom živočíšnych produktov, resp. s nízkou (až žiadnou) výmerou lesa, ako je tomu trebárs v Írsku. Symboly späť s trávny porastami nájdeme aj v erboch iných obcí a miest, ktorých je v súčasnosti približne 2 400, a môžeme predpokladať, že ich nájdeme aj v erboch tých obcí, ktoré svoje návrhy v súčasnosti ešte len predkladajú.

doc. Ing. Norbert Gáborčík, PhD.

Lučatin

Lúčky

Lúky

Mokrance

Nížná Sitnica

Nevidzany

Holiare

Vrakúň

Breziny

Brusno

Horné Plachtince

